

ברגן-בלזן בישראל
IRGUN SHERIT HAPLETA

ארגון שארית הפליטה
BERGEN-BELSEN ISRAEL

הקול שלנו

אונדזער שטימע

Our Voice

התעשייה האווירית לישראל

ברוכים הבאים לתעשייה אווירית
ארגון שארית הפליטה ברגן בלזן בישראל

Bulletin No. 8
September 2014

גיליון מס' 8
ראש השנה תשע"ה ספטמבר 2014

Dear friends,

On the eve of Rosh Hashana, the beginning of the New Year, we are happy to present you the eighth issue of "Our Voice" - "Unzer Sztyme".

This year Rosh Hashana is on September 25-27, 2014.

Exactly on these dates, 69 years ago, on 25-27 September 1945, the first Congress of Sherit Hapleta in Germany, in the British Zone, was held. It was the initiative of the leadership of the Bergen-Belsen DP Camp. It was held under the blue and white flag and the slogan "Open the gates of the Land of Israel." Jewish Congress representatives from the camps and communities in the British Zone and representatives of Jewish organizations from around the world, mainly from England, took part in this congress. The Congress elected the Central Committee for the British Zone, who served until the Second Congress of the Sherit Hapleta in Bergen-Belsen in July 1947.

Professor Zelig Brodecki, Sydney Silverman, Alexander Easternman and Meir Argov were among the participants. General Montgomery was represented by Chaim Herzog [years later the president of Israel]. An amusing story related to the name of Moshe Rabbenu [Moses] who "was invited" to the congress, and had to be approved by the British military. When the British officer wondered why Moshe Rabbenu has not arrived, Yossel Rosensaft replied that he had trouble getting a visa...

In his book "The Tear", my father Rafael Olewski quotes part of the Protocol: "The First Congress of Sherit Hapleta in Germany, which took place on 27-25 September 1945 with deep awareness of the historical responsibility for the fate of 40,000 Jews, representing the Jewish people in general, received the following resolutions proposed by the Standing Committee, presented by the chairman of the Standing Committee, our friend Rafael Olewski. Meir Argov was involved in the decisions: **We must declare the Land of Israel as the Jewish state, and strive for Aliya (Immigration) of a million Jews.**"

The book "The Tear" was published in German - you can read about it in this magazine. We share with you the up-to-date report from Germany on the new Director of Lower Saxony Foundation - **Dr. Jens-Christian Wagner**. Did you know that former president **Shimon Peres** visited Bergen-Belsen? We focus on the personal memoirs of the survivors alongside the stories of the second generation members. You can read about the various events of our organization in which you participated, as the visit in IAI and the celebration of 69 years to the liberation of Bergen-Belsen.

We are thankful to Michael Fuerst and the Lower Saxony Federation of Jewish Communities for their generous support which enabled us to publish this Newsletter.

I hope you enjoy reading this magazine and please send us more of your articles for the next issue. I wish you a Happy New Year.

Jochi Ritz-Olewski

הגיליון השמיני של "הקול שלנו" - "אונדזער שטימע" יוצא לאור בערב ראש השנה תשע"ה.

ראש השנה חל השנה לפי התאריך הלועזי ב-25-27 בספטמבר 2014. בדיוק בתאריכים אלה, ב-25-27 בספטמבר 1945, לפני 69 שנה, התקיים בברגן-בלזן הקונגרס הראשון של שארית-הפליטה בגרמניה באזור הכיבוש הבריטי. הקונגרס הראשון התקיים ביוזמתה של הנהגת מחנה ברגן-בלזן - תחת הדגל הכחול-לבן והסיסמה "פיתחו את שערי ארץ-ישראל". בקונגרס השתתפו נציגים יהודים מכל המחנות והקהילות באזור הבריטי ונציגי הארגונים היהודיים בעולם, ובעיקר מאנגליה. בקונגרס נבחר הוועד המרכזי לכל האזור הבריטי, אשר כיהן עד הקונגרס השני של שארית-הפליטה בברגן-בלזן ביולי 1947.

הקונגרס הראשון התקיים בהשתתפותם של פרופי זליג ברודצקי, סידי סילורמן, אלכסנדר איסטמן ומאיר ארגוב. נציגו של ברגן-בלזן מונטגומרי היה קצין בריטי בשם חיים הרצוג [לימים נשיא מדינת ישראל]. אחד הסיפורים המשעשעים קשור בשיבוב שמו של משה רבנו לרשימת המוזמנים לקונגרס, אשר הועברה לאישור הממשל הצבאי הבריטי. כאשר תהה הקצין הבריטי מדוע לא הגיע ציר הקונגרס משה רבנו, ענה לו יוסף רוזנצ'יק מניה-וגיה כי היו לו קשיים לקבל ויזה...

בספרו "הדמעה" מצטט אבי, רפאל אולבסקי ז"ל, מתוך פרטיכל ההחלטות: "הקונגרס הראשון של שארית-הפליטה בגרמניה, אשר התקיים בימים 25-27 בספטמבר 1945 תוך מודעות עמוקה לאחריות ההיסטורית לגורל 40,000 יהודים שאותם ייצג ולעם היהודי בכלל, קיבל את ההחלטות הבאות אשר הוצעו על-ידי הוועדה המתמדת. ההחלטות הוצעו על-ידי יושב-ראש הוועדה המתמדת, החבר רפאל אולבסקי. מאיר ארגוב ז"ל היה שותף להחלטות שנתקבלו בשעות הקטנות של הלילה: **יש להכריז על ארץ-ישראל כעל המדינה היהודית, ויש לשאוף לעלייה של מיליון יהודים.**"

הספר "הדמעה" יצא עתה לאור בתרגום לגרמנית - כתבה על כך תמצאו בגיליון זה. אנו מביאים בפניכם גם דיווח עדכני מגרמניה על מינויו של **דייר ינס-קריסטיאן וגנר** ליוזר החדש של הקרן לאתרי הנצחה במדינת נידרזאקסן, כולל אתר הזיכרון והמוזיאון בברגן-בלזן. החל מ-1 בספטמבר 2014 דייר וגנר מחליף את **דייר האבו קנור**, שפרש בסוף חודש מרץ 2014.

הידעתם שהנשיא היוצא **שמעון פרס** ביקר בברגן-בלזן? ראו כתבה קצרה ותמונה שלו ליד האנדרטה היהודית.

הגיליון מוקדש לפעילויות השונות של הארגון שהשתתפתם בהן השנה, כגון סיור בתעשייה האווירית, עצרת זיכרון לרגל יום השחרור מברגן-בלזן ועוד. סיפורים ושירים של הניצולים **עויד אריה קורץ**, **זאב פישלר**, **רחל רובין**, **אנדרש קדר** והמשורר **יעקב ברזילי** מובאים לצד כתבות ושירים של בני הדור השני **שרה גולנדסקי**, **חנית רייטר-גיטלר**, **שלמה גולדברג** ו**ציפי קיכלר**.

נשמח להמשיך לקבל מכם כתבות לגיליון הבא. אני מאחלת לכולכם קריאה מהנה ושנה טובה, שנת שלום, אושר ובריאות.

יוכי ריץ-אולבסקי

הקול שלנו - אונדזער שטימע Unzer Sztyme - Our Voice

בהוצאת ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל
The Organization of Bergen-Belsen Survivors, Israel

ת"ד 8199, תל אביב-יפו 61081
P.O.Box 8199, 61081 Tel-aviv, ISRAEL
belsen.israel@gmail.com

עורכת ראשית: **יוכי ריץ-אולבסקי**

Editor-in-Chief: Jochi Ritz-Olewski

עורכים: **אריה אולבסקי**, **שרה גולנדסקי**

Editors: Arie Olewski, Sara Golandski

עריכה לשונית: **אריה אולבסקי**

צילומים: **יצחק רובין**, **קרן יהלומי**, Carsten Maehnert, Celle

עיצוב והפקה: **פרסום המערכת טל. 03-5567373**

חברי הנהלת הארגון: **אריאל יהלומי** - יו"ר, **זאב פישלר**,

טוני דריילינגר, **שרה גולנדסקי**, **יוכי ריץ-אולבסקי**, **תרצה זאבי**,

קופל בזיגובסקי. מזכר: **פיני דריילינגר**

נשיא המדינה היוצא, מר שמעון פרס, ביקר בברגן-בלזן

Shimon Peres, Former President, visited Bergen-Belsen

Former President, Shimon Peres, visited Bergen-Belsen. At the Jewish Monument Peres said: "For the last 28 years I keep in mind one special moment. 28 years ago, I participated in a ceremony at Bergen-Belsen concentration camp as Prime Minister. It was there in the silent frozen air that I could hear the voice of my grandfather playing over and over in my head. As I got on the train to Israel his words to me were 'Be a Jew wherever you are'.

We shall always remember. We will never forget".

נשיא המדינה היוצא, מר שמעון פרס, ביקר בברגן-בלזן.

ליד האנדרטה היהודית אמר פרס: "נזכר אני ברגע אחד המלווה אותי כבר 28 שנה עת ביקורי במחנה הריכוז ברגן-בלזן כראש הממשלה בינואר 1986. שלג וקור מקפיא עוטף אותנו בדממה רועמת.

לאחר הנחת זר הפרחים אני עומד מול אנדרטת הזיכרון במקום ושומע במוחי את מילות הפרידה של סבי צבי מלצר עם עלייתי לרכבת בדרכי לארץ ישראל - 'תהיה יהודי'.

נזכור, ולא נשכח".

427 CAP. 26. ויקרא בחקתי כו

427 CAP. 26. ויקרא בחקתי כו

את־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁקְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֵמַתְכֶם
וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמַי דְּרִכְיֶכֶם: וְאִם־בָּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ
23 לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קְרוּ: וְהִלַּכְתִּי אִתְּכֶם בְּקִרְי
24 וְהִבִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: וְהִבֵּאתִי כַה
עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נִקְמֵי־בְרִית וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל־עֲרֵיכֶם
וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶם בְּיַד־אֹיֵב: בְּשִׁבְרֵי לֶכֶם
26 מִמִּטְהַלְחָם וְאִפּוּ עֵשָׂר נְשִׁים לְחֶמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ
לְחֶמְכֶם בְּמִשְׁקָל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ: ׀ וְאִם־
27

"לחמכם במשקל" .../x.a. קוד

לחם ברגן-בלזן - פרוסה 1 סנטימטר עובי - מנה לנפש, ליום אחד.
פרוסת לחם זאת הייתה שמורה אצלנו, בבית, מאז
השחרור באפריל 1945. צילמתי אותה לפני כמה שנים.
כשקראתי את החילים "...לחמכם במשקל ואכלתם ולא
תשבועו..." נזכרתי בפרוסת לחם זאת.

בְּמִשְׁקָל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ:

מנהל חדש לקרן אתרי ההנצחה בנידרזאקסן - ד"ר ינס-קריסטיאן וגנר

הקרן לאתרי ההנצחה של נידרזאקסן, שבסיסה בעיר צלה, הוקמה בשנת 2004 בעקבות החלטה של הפרלמנט בנידרזאקסן. באמצעות הקרן מדינת נידרזאקסן תומכת בפעילות של אתרי הנצחה קיימים וביוזמות חדשות. המנדט של הקרן הוא "לסייע בשמירה בחיים ובהעברה של הידע על האירועים ההיסטוריים שהתרחשו בין 1933 ל-1945, בפרט ההיסטוריה של רדיפות והתנגדות במדינת נידרזאקסן". לשם כך, נידרזאקסן הפכה את הקרן לאחראית על אתר הזיכרון ברגן-בלזן ואתר ההנצחה לקורבנות של הרשות השופטת הנאצית בכלא וולפנביטל.

אחת המשימות המרכזיות של הקרן לאתרי ההנצחה של

דייר וגנר, בן 48, נכנס לתפקידו ב-1 בספטמבר 2014. הוא מונה פה אחד לתקופה של חמש שנים על ידי מועצת המנהלים של הקרן, כפי שהודיעה הגבי פראוקה הייליגנשטט, שרת התרבות והחינוך בנידרזאקסן ויושבת ראש המועצה: "דייר וגנר הוא מומחה יוצא דופן לתרבות ההנצחה והזיכרון הגרמנית. הוא צבר מוניטין מצויין בתחומים השונים של עבודת הנצחה מקצועית. הדירקטוריון של הקרן ומשרד התרבות של נידרזאקסן בטוחים כי דייר וגנר יהיה מנהיג מוכשר ומסור ביותר לעבודה של הקרן".

וגנר, בעל דוקטורט בהיסטוריה, גבר על מספר רב של מועמדים איכותיים בתהליך הבחירה. כמנהל נוכחי של אתר הזיכרון

מימין לשמאל: שרת התרבות בממשלת נידרזאקסן, גבי פראוקה הייליגנשטט; היו"ר החדש של עמותת אתרי הזיכרון בנידרזאקסן, ד"ר ינס-קריסטיאן וגנר; עו"ד מיכאל פירסט, יו"ר הקהילות היהודיות בצפון-גרמניה וידיד הארגון שלנו.

Left to right: Michael Fuerst, Chairman of the Jewish Communities of Lower Saxony; Dr. Jens-Christian Wagner, new Director of the Lower Saxony Memorials Foundation; Frauke Heiligenstadt, Minister of Culture.

נידרזאקסן היא לקדם את הפיתוח בעתיד של אתרי הנצחה ויוזמות המוקדשות לזכירת פשעי נאצים בנידרזאקסן. הקרן מעניקה תמיכה כספית לאתרי ההנצחה באזור ומארגנת אירועים בהם. כמו כן, היא מבצעת מחקר ארכיוני והיסטורי, מייצעת ומסייעת לאתרי הנצחה ופרויקטים מקומיים, ומתאמת את העבודה האקדמית וחינוכית של אתרי ההנצחה בנידרזאקסן.

הקרן לאתרי ההנצחה של נידרזאקסן מקבלת גיבוי כספי שנתי ממדינת נידרזאקסן. הדירקטוריון של הקרן כולל את שרת התרבות של נידרזאקסן, וכן נציגים של משרדי האוצר והמשפטים של הממשלה הפדרלית. כמו כן משתתפים בדירקטוריון נציג אחד מכל מפלגה בפרלמנט של נידרזאקסן, נציג של הפדרציה של הקהילות היהודיות בנידרזאקסן, יו"ר הוועדה המייעצת של הקרן ועד שלושה חברים נוספים של הוועדה המייעצת.

אנו מברכים את דייר וגנר על המינוי החשוב ומאחלים לו הצלחה רבה בתפקידו החדש.

למחנה הריכוז מיטלבו-דורה, מאחוריו שנים רבות של מומחיות במנהיגות. דייר וגנר מכיר את האתגרים והאפשרויות של תרבות ההנצחה המודרנית. אנו משוכנעים כי הוא יתמודד עם המשימות המגוונות בעתיד בעזרת ניסיון, ידע מקצועי והרגישות הדרושה כדי לטפל באינטרסים של קורבנות וניצולים" - אמרה השרה הייליגנשטט.

המנהל הקודם של הקרן, דייר האבו קנוך, התפטר במרץ 2014.

דייר וגנר היה מנהל אתר הזיכרון למחנה הריכוז מיטלבו-דורה מאז 2001. הוא גם הרצה באוניברסיטת גטינגן. מאז 2010 דייר וגנר ייצג את המדינות הפדרליות של גרמניה בוועדה הבין-לאומית של קרן אושוויץ-ביקנאו בוורשה. הוא כתב פרסומים רבים על ההיסטוריה של עבודה בכפייה ומחנות הריכוז תחת המשטר הנאצי, כמו גם על תרבות זיכרון לאחר 1945, והוא גם אצר כמה תערוכות בנושאים אלה.

Dr. Jens-Christian Wagner - New director of the Lower Saxony Memorials Foundation

The directorship of the Lower Saxony Memorials Foundation is changing: **Dr. Jens-Christian Wagner** will assume the office of director effective 1 September 2014. The 48-year-old was unanimously appointed for a period of five years by the Foundation's Board, as announced on Tuesday by **Frauke Heiligenstadt**, Chairwoman of the Board and Lower Saxony Minister for Culture and Education.

"Dr. Wagner is an outstanding expert for German memorial and memory culture. He has earned an excellent reputation in the various fields of professional memorial work. The Foundation's Board and the Lower Saxony Ministry of Culture are confident that Dr. Jens-Christian Wagner will be an extremely competent and dedicated leader for the Foundation's work."

Wagner, who has a doctorate in history, prevailed over a large number of high-calibre fellow applicants in the selection process. As current director of the Mittelbau-Dora Concentration Camp Memorial, he has many years of leadership expertise. "Dr. Wagner is familiar with the challenges and opportunities of modern memorial culture. We are convinced that he will tackle the diverse tasks in Lower Saxony's future with experience, professional knowledge and the sensitivity needed to attend to the interests of victims and survivors," Minister Heiligenstadt said.

The previous director of the Lower Saxony Memorials Foundation, **Dr. Habbo Knoch**, resigned on 31 March 2014.

Jens-Christian Wagner was born in 1966 in Göttingen. He studied medieval and early modern history and Romance languages at Georg-August-Universität in Göttingen and the Universidad Metropolitana de Ciencias de la Educación in Santiago de Chile. Jens-Christian Wagner has been director of the Mittelbau-Dora Concentration Camp Memorial since 2001. He has also intermittently lectured at the University of Göttingen. Since 2010, Dr. Wagner has represented the German federal states on the International Committee of the Auschwitz-Birkenau Foundation in Warsaw on the basis of a resolution by the Standing Conference of Ministers of Education and Cultural Affairs. He has written numerous publications on the history of forced labour and the concentration camps under the Nazis as well as on memory culture after 1945, and he has also curated several exhibitions on these topics.

The Lower Saxony Memorials Foundation, based in Celle, was established in 2004 following a decision by the Lower Saxony parliament. Through the Foundation, the state of Lower Saxony supports the work of existing memorials and initiatives. The Foundation's mandate is

to "help keep alive and pass on the knowledge of the historical events that took place between 1933 and 1945, in particular the history of persecution and resistance

in the state of Lower Saxony." To this end, the state of Lower Saxony has made the Foundation responsible for the Bergen-Belsen Memorial and the memorial for victims of the Nazi judiciary in the Wolfenbüttel Prison.

One of the central tasks of the Lower Saxony Memorials Foundation is to promote the further development of memorials and initiatives dedicated to remembering Nazi crimes in Lower Saxony. The Foundation provides financial support to the memorials in the region and organises events at them. It also carries out archival and historical research, advises and assists local memorials and projects, and coordinates the academic and educational work of the memorials in Lower Saxony.

The Lower Saxony Memorials Foundation receives annual financial backing from the state of Lower Saxony. The Foundation's Board comprises the Lower Saxony Minister of Culture as well as representatives of the Ministries of Finance and Justice and the federal government. It also includes one representative from each of the Lower Saxony parliamentary parties, a representative of the Lower Saxony Federation of Jewish Communities, the chair of the Foundation's Advisory Board and up to three additional members of the Advisory Board.

We congratulate Dr. Wagner on his important appointment and wish him success in this new position.

סיור ניצולי ברגן-בלזן בתעשייה

survivors - guests of Israel Aerospace Industry

אריה אולבסקי

בפברואר 2014 התארחו חברי הארגון במתקני התעשייה האווירית במרכז הארץ. היה זה סיור מרשים ומדהים, שאיפשר לניצולים ולבני הדור השני והשלישי להתרשם ולהתרשם מההישגים הגדולים, שאת חלקם ראינו לאחרונה במבצע "צוק איתן".

החברים התקבלו במתקני החברה בקבלת פנים מכובדת ומרגשת, וזכו לליווי אישי של חברנו **קובי רובין**, מנהל האירוח בתעשייה האווירית, ובנם של חברינו **שלמה ורחל רובין**. לאחר כיבוד הולם צפינו במצגת מרשימה אודות מוצרי התעשייה האווירית, ויצאנו לסיור מרתק בקו הייצור הסודי של המטוסים-ללא-טייס. בהמשך עברנו לקו הייצור של מטוסי מנהלים, ואף קיבלנו הרצאה קצרה אודות נושאי חלל, שגם בו יש לתעשייה האווירית הישגים מרשימים.

הביקור המיוחד הזה, של ניצולי ברגן-בלזן ובני הדור השני, עורר אצלנו גאווה אדירה והתרגשות עצומה לנוכח היכולת והייצור העצמי של אמצעים, שפותחו כאן בארץ, להגנה ובטחון המדינה, לאחר מה שהמבקרים חוו בשואה. בסיור זה נסגר מעגל נוסף עבור חברי הארגון, אשר זכו להיות עדים להצלחתה של התעשייה האווירית הישראלית - כחול-לבן - המהווה חלק בלתי נפרד מבטחונה ומעוצמתה של מדינת ישראל.

הנהלת הארגון שלחה מכתב תודה נרגש לקובי ולאנשי התעשייה האווירית: "זכינו לסיור מרתק ומרגש, שגרם לכולנו להתגאות ובמיוחד לניצולי השואה, שעבורם הביקור היווה חוויה מרגשת הן מבחינה אישית והן מבחינה ציונית ולאומית. היו אלה רגעים מיוחדים בהם הרגישו תחושת ניצחון בכך ששרדו וזכו להגיע לרגע שבו הם עדים לניצחון הרוח והמוח הישראלי ויכולים לזקוף את ראשם בגאווה. אנא העבר תודותינו גם לכל הגורמים בתעשייה האווירית שאירחו את חברי הארגון על קבלת הפנים הלבבית ועל האירוח שנעשה ברוחב לב ומתוך כבוד לניצולי השואה."

Industry who hosted us, for the cordial and generous hospitality with respect for Holocaust survivors."

אָחַד וְעוֹד אָחַד

מוקדש לילדים בשואה

מתוך הספר "השכן מברגן בלזן"

אָחַד וְעוֹד אָחַד
הם לא שנים
אָחַד וְעוֹד אָחַד
הם מינוס שנים
אָמַר יֶלֶד יְהוּדִי
שֶׁהִתְיַתֵּם בְּשׂוֹאָה

בְּעֶרְבוֹת הַשָּׁלָה הָאָדָם

מוקדש לכל הצועדים במצעדי המוות בשואה

מתוך הספר "אותיות בוכות באש"

נִרְדַּמְתִּי בְּהִלְכָה.
רָגְלִי,
רָגְלִי רֹבֹט
צוֹעֵד בְּשָׁלָה.
גּוֹפִי,
בְּשׂוֹר קִפּוּא
שֶׁשָּׂכַחְוּ לְהַפְשִׁיר.
חִלְמִתִּי,
חִלְמִתִּי שְׂאֵנִי צוֹעֵד
בְּעֶרְבוֹת הַשָּׁלָה הָאָדָם,
וּמֵאֲדִין לְקוֹנְצֵיֶרְטוֹ
לְכַנּוֹר וּלְדוֹבְרָמֶן.
מִיִּשְׁהוּ הַרְטִיב בְּשָׁלָה,
פְּקַחִי אֵיכוֹת הַסְּכִיכָה
שֶׁצִּעְדוּ בְּצַד הַדְרָה,
הַעֲבִיקוּ לוֹ זְהוּת חֲדָשָׁה,
הַפְּכוּהוּ דְחָלִיל
בְּנוֹף שְׂכוּחַ
צִפְרִים.

יעקב ברזילי

האווירית

Bergen-Belsen

In February 2014, Bergen-Belsen survivors, members of Irgun Sh'erit Hapleta Israel visited the IAI's facilities. It was an impressive tour, in which the survivors and the second and third generations had an opportunity to witness

personally the great achievements and developments of the IAI, some of which were in use recently in the military operation in Gaza.

Members of our organization were greeted warmly at the Company's facilities with an elegant reception, with the personal guidance of our friend **Kobi Rubin**, director of hospitality in the Aerospace Industry, and the son of our friends **Rachel and Shlomo Rubin**. We watched an impressive presentation of IAI products, and went on a fascinating tour of the production lines of the confidential non-pilot aircraft. Then we visited the production line of executive jets, and we received a short lecture about space issues, in which IAI also have impressive records.

This special visit, of the Bergen-Belsen survivors and the second generation, filled us with tremendous pride and great excitement in view of the ability of self-production and sophisticated devices developed in Israel, for the protection and security of the state. It was especially moving considering what these visitors experienced in the Holocaust. This tour closes another circuit for our members, who witness the success of the Israel Aircraft Industries - blue and white – which take an integral part in the building of the power of defense of the State of Israel.

Chairman **Yahalomi** and the members of the board of the Bergen-Belsen Organization sent a letter to Kobi Rubin and Aerospace Industries, thanking them for their hospitality: "We were fortunate to get a fascinating and exciting tour, which made all of us proud, especially Holocaust survivors, for whom this visit was an exciting Zionist experience from the personal and the national point of view. These were special moments. They felt a feeling of victory that they had survived and were lucky to get to this moment of witnessing the triumph of the Israeli mind - enabling them to hold up their heads proudly. Please forward our thanks also to all parties in the Aerospace

טקס זיכרון במלאת 69 שנים לשחרור ברגן-בלזן

the former DP camp, once the British Army leaves. In the spirit of the Declaration I personally signed here 18 months ago, from this place, I address the Government of Niedersachsen, represented here by Kultusministerin Frauke Heiligenstadt, and German Federal Officials, and call upon you to ensure the preservation of historical sites of the DP Camp as an integral part of the memorial center in Bergen-Belsen. The historical places should be submitted to the responsibility of the Niedersachsen Memorial Foundation.

On this occasion, I would like to thank our colleagues here for your wonderful work. You are doing a sacred work and we appreciate your devotion and rely on you. Remember that we are always there for you, encouraging and ready to help.

The survivors are still leading and taking an active part in all our activities. As the survivors are getting older and fewer, we consider it a sacred task to pass their legacy on. As long as they are with us, we look for every opportunity to enable them to tell their personal stories as witnesses of first hand.

But what will happen once the survivors are no longer with us? What should be the function and commitment of the 2nd generation and the next generations to come? It will probably be harder to face the denouncers of the Holocaust when the witnesses and the victims are gone, but we will have to stand up to them and make sure that what happened shall never happen again.

How symbolic can history be: This year, April 15th, Belsen Liberation Day, was exactly on Passover- the celebration of the ancient historical Liberation from Slavery to Freedom in Egypt: "We were Slaves and now we are Free" we read. On April 15th, 1945, the prisoners of Belsen were liberated – they were free!

Speaking to you here today is especially significant and moving for me. In Israel today is the eve of the Memorial Day for the Holocaust – Ceremonies are being held all over Israel; On hearing the siren all traffic stops, people stop everything they do and stand still, honoring the murdered victims. And I am standing here, at the place where it all happened, declaring my commitment of the 2nd generation...

באתר מחנה המוות לשעבר ברגן-בלזן בגרמניה התקיים באפריל 2014 טקס זיכרון במלאת 69 שנים לשחרור המחנה בידי הצבא הבריטי.

מחנה ברגן-בלזן נשרף לאחר השחרור מסיבות בריאותיות, והמשוחררים הועברו למחנה עקורים בבסיס סמוך שהיה שייך לחיל השיריון הגרמני לשעבר. מחנה העקורים ברגן-בלזן היה הגדול ביותר באירופה.

בטקס יצגו את ניצולי בלזן בישראל יו"ר הארגון אריאל יהלומי [דיאמנט], ניצול המחנה, ויוכי ריץ-אולבסקי, חברת הנהלת הארגון, שנולדה לאחר השחרור במחנה העקורים (בתמונה למטה).

בטקס מיוחד שהתנהל ליד האנדרטה היהודית באתר אמרה יוכי ריץ-אולבסקי כי "הניצולים עדיין מובילים ולוקחים חלק פעיל בכל הפעילויות שלנו. ככל שהניצולים מזדקנים ומספרם פוחת, אנחנו רואים משימה קדושה להעביר את המורשת שלהם הלאה. כל עוד הם איתנו, אנחנו מחפשים כל הזדמנות כדי לאפשר להם לספר את סיפורם האישי כעדים של המקור ראשון.

אבל מה יקרה כאשר הניצולים כבר לא יהיו איתנו? מה צריך להיות התפקיד והמחויבות של הדור השני והדורות הבאים לבוא? סביר להניח שזה יהיה קשה יותר להתמודד עם מכחישי השואה, כאשר העדים והקורבנות נעלמו, אך אנו נצטרך לעמוד מולם ולוודא כי מה שקרה, לעולם לא יקרה שוב.

יום השחרור של המחנה, 15 באפריל, קיבל השנה משמעות סימלית מאחר שהוא חל בדיוק בחג הפסח - חג החירות. הטקס עצמו התקיים בערב יום השואה - כמה מרגש וסימלי לקיים בערב יום השואה טקס ליד קברות המונים, במקום שבו כל הזוועה התרחשה בפועל."

69 Years to The Liberation of Bergen-Belsen

The speech of Jochi Ritz-Olewski, Irgun Sheerit Hapleta Bergen-Belsen, Israel - April 2014

*"With a backpack full of memories on my shoulders,
And a cane of hope in my hands,
I know from where I have come!
And filled with hope and anxiety
I wish to know
To where am I going." (K. Zetnick)*

These are the words of Yechiel Dinur, known as "KaZetnick", a Jewish writer and a famous witness at the Eichman Trial in Jerusalem. KaZetnick referred to Auschwitz as a "Different Planet", because he could not bear thinking of it as part of the human world, of our universe. This quotation is the essence of what I intend to say to you today.

We are standing here at the Jewish Monument which was erected by the Jewish Central Committee of the DP Camp, of which my father **Rafael Olewski** was a prominent member. I am also looking at the Stone that my father brought from Jerusalem and put here with his own hands, years later in 1975.

And I feel the heavy burden of memories on my shoulders. They are so heavy not only because the memories are a frightening nightmare and they remind me where I come from, being born in the DP camp of Bergen-Belsen.

They are so heavy not only because these memories had a tremendous impact on my entire life, defined my personality, shaped the person I grew up to be, and influenced my attitude to life and the way I brought up my children.

The burden of memories is so heavy mainly since it requires a commitment for the future: To where am I going? My heart is full of anxiety and hope as I wish I would know to where I am going. But do I have an answer?

Then, I recall my father's legacy: "Remember what Nazi Amaleck did to you". Remember in order to make sure that another Shoah, another Holocaust should never happen again on this earth. No more a massacre of people because of their beliefs, their religion, their color or looks. My father dedicated his whole life to this purpose: to commemorate and to take care of the survivors. And I am trying to follow, to go in his footsteps.

But sometimes a doubt invades my mind: Do we still need to remember? Maybe the world is a better place now? Is it a safer world? Can we be confident that this will never happen again? This is what we all have to ask ourselves

as individuals and as representatives of the 2nd and 3rd generations.

Just a few days ago we heard about a murderous shooting in Kansas City in the USA. A racist neo-nazi motivated by hatred, aimed at Jews in a Jewish area and by mistake killed three innocent Christians. This is only one incident out of many similar ones, often and everywhere, which demonstrates that even if hatred is pointed at a specific target, eventually we all are affected and hurt. .

We in Irgun Sheerit Hapleta Bergen-Belsen in Israel, are trying to remember and teach the history to the young generations. Lately, we have been acquainted with an unknown chapter in history connected to Bergen-Belsen: The story of the African Benghazi Jews who were torn from their community in Libya, taken from the Sahara Desert to Italy and sent by train to Bergen-Belsen. This

was the main subject of this year's celebration of the Belsen Liberation day in Israel.

Our Organization is trying to reach everyone who was liberated in Bergen-Belsen or lived in the DP camp, as well as the 2nd and 3rd generations who are related to Bergen-Belsen. Israeli Chief of General Staff **Benny Gantz**, whose mother was liberated in Bergen-Belsen, is also one of our members. The Irgun (=Organization) in Israel

is very active and the number of members increases every month, although regretfully, we loose member-survivors. On our Board we have seven volunteers: Three survivors and four 2nd generation members who were born in the DP Camp in Bergen-Belsen.

Every year we have a few annual get-togethers. On the 15th of April we celebrate together the Belsen Liberation Day and survivors tell their personal stories of this special day; Toast and Rosh Hashana gathering, to share updates and wishes for the New Year; Hannuka Party – a big happening to celebrate the holiday together; General Assembly to update the members on various subjects; Visits to interesting institutions: Israel Aerospace Industries, Palmach Museum, Yad Vashem, Menachem Begin Center; Guided tours to historic places in Israel, Jerusalem etc.; Publishing of an international magazine "Unzer Sztyme" "Our Voice" in Hebrew and in English, twice a year (Thus reviving the original newspaper issued in the DP camp).

As part of the commitment of the 2nd generation we share the problems and decisions relating to the commemoration of Bergen-Belsen. We are concerned about the future of

Michael Fuerst, Minister Frauke Heiligenstadt, Jochi Ritz-Olewski

ילדות שנקטפה

אחי הנק שמר אז על מחסנים של הצבא הפולני, במסגרת בית הספר. הוא כבר היה אחרי בחינות הבגרות. על כן הוחלט שאמי תחכה בבית עד שאחותי אסתר תחזור ואז ילכו לכיוון העיר טרנוב, כ-40 ק"מ מזרחית לבוכניה.

נדברנו, כאמור, שנחכה לאמי ולאחותי בטרנוב, אולם הצבא חסם את הדרכים והדרך היחידה שעמדה לפנינו הייתה לכיוון מילץ. וכך למעשה אבד לנו הקשר עם אמי ועם אחותי.

ההרס ניכר בכול: המונים נהרו בדרכים ברגל וברכב והצפיפות הייתה איומה. בכבישים נראו הרוגים רבים מההתקפות האוויריות.

זאב פישלר

נולדתי ב-18 בפברואר 1926 בעיר בוכניה שבפולין השוכנת כ-35 ק"מ מזרחית לעיר המחוז קרקוב.

במשפחתי היו אמי רחל, אבי אביגדור, אחי הנק (אלחנן) יליד 1922, ואחותי אסתר ילידת 1918.

בחופש הגדול של 1939 הייתי בן 13 וחצי. את בית-הספר היסודי סיימתי בציונים טובים מאד. המורים המליצו להורי שאמשיך את לימודי בבית-הספר התיכון הממלכתי בבוכניה, אך אני העדפתי

לא הייתה לנו ברירה והמשכנו עד לעיירה טרנובזג ששכנה בצומת דרכים ראשית ליד הנהר ויסלה. שם פגשנו את משפחת וסרלאוף. הם הודיעו לאבי נחרצות: לא נמשיך עוד, יהיה אשר יהיה. כנראה אפסו כוחותיהם. ההליכה הייתה מייגעת והכבידה מאוד גם עלי. הייתי עייף וסבלתי מפצעים ברגליים (אחרי הליכה של 120 ק"מ). זכורני, שאבי נשק לי ואמר, כי הוא חייב להמשיך וללכת עם אחי הנק.

כך נשארתי בעיירה Tarnobrzeg עם שאר בני המשפחה שהחליטו לשוב לבוכניה. למעשה, נותק עתה הקשר שלי עם אבי ועם אחי.

העיירה הייתה מלאה פליטים ואנשי צבא. חשתי באופן אינסטינקטיבי את אימת הגורל, והייתי מדוכא וחסר-אונים.

הכיכר המרכזית הייתה מלאה באנשי צבא, סוסים והמולה רבה. לאחר לילה ארוך של הפגזות השתררה דממה עם שחר. הגרמנים כבשו את העיירה טרנובזג, וכעבור דקות זרם לכיכר טור ממונע של צבא גרמני. הגרמנים החלו להשתולל ופתחו בהרג תושבים רבים, רובם יהודים, שהצטופפו בבתי הכנסת ונשרפו חיים.

אנו, הפליטים, קיבלנו אישור כדי לנוע בדרכים ולחזור לעיירה

את הגימנסיה העברית בקרקוב. את בחינות הכניסה עברתי בהצטיינות ולכן שוחררתי מכל הבחינות שבעל-פה.

השמחה הייתה מהולה בדאגה. באחד בספטמבר 1939, ביום פתיחת שנת הלימודים, פרצה מלחמת העולם השנייה.

כל ההכנות שלי לקראת שנת הלימודים החדשה היו בעיצומן.

ציידו אותי בחליפה חדשה, בספרים וגם בכרטיס חודשי לרכבת.

פתאום קיבלו חיינו תפנית אחרת. המבוכה הייתה רבה בעיר בוכניה ובפולין כולה. ככל שהמצב החמיר וקיבל ממדים מפלצתיים עדיין לא ידענו אז, כי זוהי מלחמת השמדה ושהיא תימשך שש שנים. ובאשר לתוכניותיי - הכול נסתים באופן פתאומי. לא הייתי עוד תלמיד, והפכתי לפליט נבוכ, שותף לדאגות היום של הוריי וקרוביי.

כבר ביום השני של המלחמה חזינו בחורבן הגדול. ההפצצות הכבדות גרמו להרג רב באדם ובבעלי חיים. אלפי אנשים מבוכניה והאזור נטשו את בתיהם ונמלטו מפתח מהגרמנים, הכבישים היו עמוסים ברכב ופליטים נעו לכיוון מזרח.

אצלנו בבית המצב היה קצת שונה. אחותי הייתה אז בקרקוב - מקום עבודתה ואמי לא רצתה לעזוב את הבית בלעדיה.

זאב עם אשתו ואחת מבנותיהם

שלנו. הצטרפתי למשפחת וסרלאוף ואיתם חזרתי לבוכניה.

השמחה בבית הייתה רבה: מצאתי שם את אמי ואת אחותי אסתר, אולם על כולם העיב הצער על היעדרם של אבא והנק אחינו. אמי עמדה ימים שלמים על הכביש הראשי כדי לראות אם אבי ואחי חוזרים.

באחד הימים נודע לנו כי אבי ואחי הוגלו על ידי הרוסים מלובב לסיביר עם עוד יהודים רבים, והסיבה - הם נרשמו לחזור הביתה לשטח השלטון הגרמני. זמן רב עבר עד אשר קיבלנו מהם מכתב וזה היה סימן מעודד, אות לחיים ממחנה עבודה מסיביר מאזור אומסק. שמחתנו הייתה רבה.

מצורפת גלויה אשר נשלחה מאמי לאבי ולאחי בינואר 1941 מבוכניה לסיביר. בגלויה נמצאת תוספת בכתב ידי. גלויה זאת הגיעה לידי בתום המלחמה.

מי מכיר? מי יודע?

זוג כפריים לקח מהאם את הבת רניקה, הוא החל לחפש אותה ועשה כן עד ליום מותו בשנת 1985 (לפני 29 שנה).

אבי נישא בשנית ב-1946 לאמי זיל, ונולדו לו שני ילדים חדשים: אני רחל, בת 66 היום, ואחי שלמה, הצעיר ממני בשנתיים.

כאשר הגענו ארצה בשנת 1950, הוא המשיך גם מכאן לחפש אותה, כמוכן בתנאים שהתאפשרו אז, שלא היו טובים במיוחד, אולם לא הצליח בכך.

כל חייו ועד למותו הרגיש שהיא חיה, וביקש ממני על ערש מותו להמשיך ולחפש אותה. הוא גם נתן לי סימן, כיצד אוכל לזהות אותה, אם וכאשר יקרה הנס ונמצא אותה.

מאז מותו של אבי ניסיתי לחפש בצורה רצינית אחרי אחותי למחצה. כתבתי לכל מיני כתובות בחייל, אולם חיפושי לא העלו דבר. הייתי מאד רוצה לחפש אותה פה בארץ בצורה רצינית יותר.

יש ברשותי תמונות של אחותי למחצה רניקה RENIKE בהן היא מצולמת עם אמא שלה, אחותה ואחיה בשנת 1944, ותמונות שלה עם הוריה (שרה וברוך זיל) כאשר היא ילדה בת 7. אני מקווה שזה יוכל לעזור לאתר אותה.

אני מחפשת כבר שנים רבות את אחותי רניקה הרשקוביץ RENIKE HERSHKOVITZ.

תאריך הלידה: כנראה 1937. ידוע לי רק כי הייתה בת 7 שנים בערך. ילידת העיר רגין (בהונגריה: SUSREIGEN) טרנסילבניה, אד (ב-1944) הונגריה וכיום רומניה. שמות הוריה: שרה הרשקוביץ, ואביה-אבי ברוך הרשקוביץ ז"ל BARUCH BEILO HERSHKOVITZ.

אבינו ברוך הרשקוביץ ז"ל היה נשוי לשרה ולהם היו 3 ילדים. רניקה הייתה הבכורה. כאמור בשנת 1944 היא הייתה בת 7 בערך, אחותה זיניקה הייתה בת 5 והיה עוד אח קטן בן כמה חודשים.

בשנת 1944 עם כניסת הגרמנים להונגריה, אספו את כל היהודים, בעיקר נשים וילדים, בכיכר העיר REGIN, על-מנת לשלוח אותם למחנות ההשמדה. את הגברים של העיר לקחו כבר קודם לכן למחנות העבודה.

לפי סיפורו של אבי, ברוך הרשקוביץ ז"ל, כשהיהודים התאספו בכיכר במרכז העיר, ניגשו זוג איכרים מקומיים אל שרה - אשתו של אבי, וביקשו

ממנה לקחת את הבת הגדולה, רניקה בת ה-7 כדי להצילה. האם נענתה להם, ומסרה להם אותה. יתר בני המשפחה - האם שרה ושני ילדיה, סבי, סבתי ועוד רבים מבני משפחתי - נלקחו ונספו באושוויץ בתאי הגזים. יש עדים לכך.

מאז, אבי ז"ל לא ידע מנוח. כאשר חזר מהשואה וסיפרו לו, כי

כל היודע דבר אודותיה מתבקש להתקשר לטלפונים:
03-9307695 או 050-8350376

רחל שפירא

עצרת לציון 69 שנים לשחרור מחנה ברגן-בלזן

עצרת חגיגית לציון השחרור מברגן-בלזן התקיימה ב-22 באפריל 2014 ב"בית דורון" ברמת-גן בנוכחות עשרות ניצולים ובני הדור השני, חברי הארגון. יום השחרור 15 באפריל חל השנה בחג הפסח, חג החירות, ממש כמו בברגן-בלזן לפני עשרות שנים.

לעצרת קדם מפגש חברים מרגש מלווה בכיבוד מרשים.

האירוע נפתח בטקס הדלקת נרות זיכרון לזכר ששת המיליונים, שהדליקו חמישה מהניצולים ואחד מבני הדור השני. לאחר הטקס, הציג חברנו הנמרץ **פרופי שאול לדני** מסמך נדיר - כרזה מטעם הרבנות הראשית בברגן-בלזן ובה קול קורא להתכנסות חירום באותו יום - י"א אייר תש"ח - לקריאת תהילים בציבור למען מפלה מהירה של שובאינו במלחמה לעצמאות ישראל.

דינה דנון-דאבוש - מתעדת ומספרת סיפורים, תיארה את הסיפור המרתק של יהודי בנגאדי, שנשלחו מצפון אפריקה לברגן-בלזן דרך איטליה, ורובם ניספו שם. **עו"ד אריה קורץ** הוסיף וסיפר על פגישתו האישית עם יהודי קהילה זו בעת שהם הגיעו לברגן-בלזן.

לאחר מכן התקיים החלק המסורתי של "יום השחרור שלי", שבו החברים הזמנו לספר על יום השחרור האישי שלהם.

גולת הכותרת היה מפגש - שלא הותיר עין יבשה - עם שני אחים שלא התראו יותר משישים שנה. צוותי טלוויזיה מישראל ומארה"ב תיעדו את מפגשם של שני האחים לבית **שבלביץ** עם **אריה אולבסקי**, בן דור שני וחבר הארגון, העוסק בסיוע בחיפושי קרובים בהתנדבות מזה שנים. תחקירו של אריה הביא למציאת האח האובד בקנדה. האח הקנדי, שהוא עיוור, זכה להדליק נר אחד מששת הנרות, והקהל צפה בנשימה עצורה באירוע המיוחד הזה.

69 Years to the liberation of Bergen-Belsen

A solemn assembly was held on April 22, 2014 at Beit Doron in Ramat-Gan to mark the 69th anniversary of the liberation of Bergen-Belsen. Dozens of members of the Organization of Bergen-Belsen - survivors and the second generation were present in this special evening. This year, the Liberation Day (April 15th) was in Passover, the holiday of freedom, just like in Bergen-Belsen 69 years ago.

The evening started with a friendly get together of the many participants who were happy to meet each other again and enjoy a rich buffet, which was prepared for the occasion.

The formal part of the evening started with a ceremony of lighting candles in memory of the six million victims, by five survivors and by one representative of the second generation. This was followed by a presentation of a rare document by our friend **Prof. Shaul Ladany**. Prof. Ladany presented a poster, published by the Chief Rabbinate in Bergen-Belsen, calling for emergency convergence on that same day - 20 May, 1948 - to read in public the Psalms for the sake of a quick defeat of our enemies in the war for Israel's independence.

Dina Danon-Dabush - a story teller, who made a research on this subject, described the unbelievable story of the Jews of Benghazi in Libya, who were deported to Bergen-Belsen through Italy, and most of them died there. **Arie Kuretz** shared with the audience his personal meeting with this Jewish community on their arrival to Bergen-Belsen.

The evening was sealed with the traditional personal stories of "My Independence Day," - survivors talking about their own liberation day.

The highlight of this special and moving evening was the meeting of two brothers, who had not met for more than sixty years. TV crews from Israel and the United States documented the meeting of the two **Szewelewicz** brothers with **Arie Olewski**, second-generation member of the organization, who voluntarily helps in family searches and has been doing it for years. Arie's research helped to find the lost brother in Canada. The Canadian blind brother lighted one of the six candles, and there was not an eye left dry as the audience was watching this special moment.

מאפייני ספרות

שרה גולנדסקי

"אדם קרוב אצל עצמו" ובהיותי בת של ניצולים, כלומר בת הדור השני לשואה, אני עוקבת מזה שנים אחר הספרות הנכתבת על ידי בני דורי.

הדור השני לשואה או "הדור השני" הוא השם שבו מכונים בניהם ובנותיהם של ניצולי השואה שנולדו לאחר שהסתיימה מלחמת העולם השנייה.

עברתי על חלק לא מבוטל של ספרים, שנכתבו על ידי בנים ובנות שהוריהם ניצולי שואה. נדמה לי כי כפי שאני מגלה בכך עניין, יעורר הנושא סקרנות גם בעיני אחרים ובעיקר בקרב בני גילי שאף הם בני ניצולים.

הנושא הגדול (מעבר לסיפור ההיסטורי של השואה), שהוא בעצם הנושא המרכזי בספרות הדור הראשון והשני, הוא כמונן הנושא של שמירה והעברת הזיכרון לדורות הבאים. בסיפורים שקראתי בדקתי כיצד ניתן ללמוד מהם על התקופה הנוראה ההיא, ויותר מכך - מה חשוב להעביר הלאה למשמרת הדורות, מעבר למידע? מהי המשמעות ומהו המסר?

במחקרים פסיכולוגיים רבים הועלו שאלות מחקריות לגבי השפעת הטראומה של ההורים הניצולים על ילדיהם, ואם אכן קיימת השפעה כזאת, מהם הביטויים לכך.

במשפחות של ניצולים רבים נשמר קשר שתיקה בכל הנוגע לשואה. הצורך בקשר השתיקה נבע מרצונם של ההורים להגן על ילדיהם מפני פגיעה של היחשפות לזוועות, לכאב ולאובדן. הילדים שהרגישו כי סוד איום ונורא מרחף בבית ומעיב על עברם של ההורים, נעשו בדרך כלל רגישים לצורך של הוריהם שלא לדבר על הנושא, גם אם שנתם הופרעה לא פעם על ידי צעקות ובכי בלתי נשלט.

התוצאה הייתה כי שני הצדדים, הורים וילדים, הפכו לשותפים בשמירת קשר השתיקה. הילדים, שהרגישו כי דבר נורא קרה להוריהם בתקופת השואה, פיתחו סוג של תקשורת עם הוריהם בשם "לדעת מבלי לדעת".

ניצולים רבים פיתחו רגשי אשמה על שהם ניצלו ואילו יקיריהם לא שרדו. רגשי האשמה הללו עברו באופן בלתי מודע לילדיהם, שחשו אשמים בסבלם של הוריהם, אף שלא גרמו או תרמו לסבל זה.

כתוצאה מהלכי רוחות אלו בבתים של ניצולי שואה רבים, התפתחו אצל בני הדור השני לא פעם מאפיינים יחודיים לאישיותם. אלה כוללים קשיים בתהליך ההיפרדות מן ההורים וקשר חזק מאד בתוך המשפחה הגרעינית המצומצמת. גם חסות-יתר מוכרת במשפחות אלה ומתבטאת בדאגנות-יתר של ההורים לילדיהם, ולהיפך.

כמו כן נמצא במחקרים כי בקרב הדור השני קיימת נטייה מוגברת לחרדות, התנסות בתחושות דיכאוניות ותלונות פסיכוסומטיות.

דור שני לשואה קיים גם בתחום הספרות הישראלית, ורבים מהאפיונים הפסיכולוגיים שלו באים לידי ביטוי ביצירות הנכתבות על ידו.

ספרות של הדור השני נכתבה ונכתבת ככל שהולך ופוחת מספרם של ניצולי השואה, שרידי מחנות ההשמדה, ניצולי הגטאות ועבודות הפרך שוברות הגוף והנפש.

למה "חג שמח"?

ציפי קיכלר

כל חיי הייתי עטופה בשואה. והרי לא הייתי שם... ועדיין...
בלילות שמעתי צעקות של אמא: כלבים, כלבים בימים אמא האכילה אותי בכוח הליבישה לי בגדים שנתפרו על ידי חיה התופרת כדי לכסות את עצמות הרזון שלי, שמעתי קטעי סיפורי זוועות שאמא סיפרה לרחל, השכנה הצברית, ביידיש.

בחדר האחד בו גרנו

הייתה תמונה גדולה על הקיר עם ציורי

"העיירה בוערת"

וכתובת "ארץ, אל תכסי דמם"

ואבא ששתיקתו רעמה וזעקה

ואני הקטנה שלא מבינה

רק מרגישה

ושותקת.

ככה שנים. ככה גדלתי.

ככה טיפחתי כיבים

שותתי דם ומוגלה בבטן שלי

שהיו לצלקות.

ואני רציתי להיות שמחה ומאושרת.

אז פיתחתי לי תוכנית הבראה: ההומור.

הצחוק שלי בנושא השואה

מפרק לי את הזוועה השחורה

וצובע לתפארת בכל צבעי הקשת

שמרפאים את הנשמה שלי.

וראה זה פלא

כל כך הרבה חברים שלי

נסחפו בזרמי ההומור

ומצאו בו אנטיבייטיקה לחיים.

ואז ידעתי שזו באמת דרך נכונה

להתמודד.

כן כן, יום השואה הוא חג שמח בשבילי.

עשרות בני דור שני

חוגגים איתי בליל יום השואה.

לבראות ולחיים.

בהרצאה שנתתי ביום השואה האחרון

בפני כ-100 עובדי לשכת ראש הממשלה

העברתי את המסר הזה, ללא בושה ומורא.

הם הבינו.

נפרדנו בהתרגשות בכרכת "חג שמח".

"הדור השני לשואה"

אחד "בעלי הסוד" בעצמם ומצד שני חותרים להשתלבות בחברה הישראלית.

המסר של כל הכותבים ברור. הם רוצים שנדע את הנרטיב ההיסטורי כדי להעביר אותו הלאה, אבל גם רוצים שהידיעה וההבנה - ככל שניתן - תעשה אותנו לאנשים טובים יותר, סובלניים יותר כלפי הזולת. עלינו לזכור את מאמר חז"ל "מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך".

הדור השני בתחום הספרות הישראלית נחלק ל-3 קבוצות:

1. סופרים, שהיו ילדים קטנים בזמן השואה, ורק בבגרותם מצאו את הכוח להעלות מחווייתיהם על הכתב.

2. בני הניצולים.

3. יוצרים בני הדור השני שאינם צאצאים ביולוגיים לניצולים.

כתיבתם של בני הדור השני **כסביון ליברכט, נאוה סמל, לידי**

רשימת ספרים:

1. חמסין וציפורים משוגעות / גבריאלה אביגור רותם
2. האי ברחוב הציפורים / אורי אורלב
3. ילד שקוף / יעקב בוצן
4. שואה שלנו / אמיר גוטפרינד
5. עיין ערך אהבה / דוד גרוסמן
6. חגיגת האירוסין של חיותה / סביון ליברכט
7. כובע הזכוכית / נאוה סמל
8. ילדה / אלונה פרנקל

זו רשימה ראשונית ומצומצמת ביותר. רבים מאד הם בני הדור השני שהתחברו לחוויית השואה ותארו אותה דרך עיניהם. הספרים שברשימה זו הוזכרו במאמר ולכן הובאו כאן. המאמר הוא חלק מתוך עבודה.

דורון, איתמר לוי ואחרים נוגעת ישירות בהורים הניצולים, אשר חיים כדים מנוכרים בחברה הישראלית הצעירה. מתפתח מעין קונפליקט בין העולם של פעם והשואה שקטעה אותו לבין ההווה הצברית החדשה של "מי יכול עלינו".

היוצרים בני הדור השני, שאינם צאצאים ביולוגיים לניצולים, הושפעו קשות אך הם מחוייית אושוויץ ומהעקבות שהותירה השואה על החברה היהודית וגם העולמית, ורואים בעצמם כנושאי האחריות התרבותית וההיסטורית ל"שגר" את השלכותיה לדורות הבאים בדרך ספרותית. לעניין זה, מומיק, גיבור "עיין ערך אהבה" של **דוד גרוסמן**, מתאר את עצמו כיונת הדואר של השואה.

הסופרים בני דור הביניים, שהיו ילדים קטנים בזמן השואה ונמצאים בין הדור הראשון לבני הדור השני בכתיבתם, כדוגמת **אלונה פרנקל, אהרון אפלפלד, אורי אורלב** ואחרים, הם מצד

הרהורים של ניצול שואה

השואה, נוראותיה ותוצאותיה, תוך התייחסות גם לסיפורו האישי של כל אחד מאיתנו. זהו הציר השני.

הזיכרון של כל אשר אירע לכל אחד מאיתנו, עומד בבסיס הצורך לספר, לכתוב, לפרסם ולהפיץ בדרכי המדיה השונות את אשר עוללו לנו, כי בינתיים הזמן שנוטר לנו אוזל והולך, כי בעוד מספר שנים, חמש אולי עשר שנים מקסימום, לא יהיו יותר עדים חיים לאירועי אותה תקופה. כאן המקום וזה הזמן להנצחה. הנצחה כללית וגורפת וגם זו שלנו, קורבנות יקירינו וידידינו, וביניהם קורבנות "הרכבת האבודה", כי לכל אחד מקורבנות השואה היה שם, "שם שאסור שייכרת", ברוח דברי הנביא ישעיהו.

"הרכבת האבודה" יצאה שבוע לפני שחרור מחנה הריכוז ברגן-

אריה קורץ

מייסדי העמותה להנצחת קורבנות "הרכבת האבודה"

השיקום והתחייה מצד אחד, הזיכרון וההנצחה מצד שני.

אלו שני הצירים שבדרכם הלכתי בעצמי, כדוגמת ניצולי השואה אחרים, תחילה באופן ספונטני, ללא כוונה ובלי לשים לב לכך, ובהמשך - מתוך הכרה.

כך חלפו השנים מאז שחרורי מן התופת הנאצית. יצאנו והלכנו לקראת חיים חדשים. היו אלה שני צירים, לא צירים מקבילים, אלא ציר אחד אחרי הציר השני.

בשנים הראשונות לאחר השחרור, נדרשו כח, אמונה ורצון עז,

אריה קורץ ודינה דנון-דאבוש מחזיקים גיליון שבו מופיעה כתבה על שותפות גורל עם יהודי בנגאזי שהגיעו לברגן-בלזן

בלזן ע"י הצבא הבריטי ובה כ-2500 אסירים מורעבים וחולים. קיר הזיכרון לקורבנות הוקם בכפר טרביץ באפריל 1995 ע"י העמותה להנצחת קורבנות הרכבת האבודה, לקראת יום השואה ויום שחרורנו ה-50, בקרבת הכפר, שבו נעצרה הרכבת ביום 23.4.1945.

קיר הזיכרון הוקם לזכר 527 אסירי המחנה, שלא זכו לחופש המיוחל, חלקם נפטרו במהלך הנסיעה ויתרתם עם השחרור בטרביץ, מטיפוס, מחלות מעיים, זיהומים ותשישות.

כעבור שנתיים הוקם על ידינו קיר זיכרון זהה, הפעם ב"מערת ההנצחה" ב"יד ושם" ירושלים, וזאת כדברי הנביא (ישעיהו, נ"ו, ה') "ונתתי להם בביתי ובחומותי, יד ושם... שם עולם אתן אשר לא יכרת...".

שתי אנדרטאות אלו ובהן שמותיהם של 527 קורבנות הרכבת האבודה, מהוות מבחינתנו, ניצולי הרכבת האבודה, מילוי חובה קדושה "למען תספרו לדור אחרון" (תהילים, מ"ח, י"ד), והן מהוות זעקת שבר כלפי העולם, שרובו שתק למראה זוועות השואה, על מנת שהעולם יזכור, לא ישכח ולא ירשה קיומה של שואה חדשה.

ערב יום השואה, תשע"ד 2014

כדי להשתקם ולנסות לשוב לאורח חיים רגיל; בתחילה, ולרוב, תוך העמדת פנים כלפי חוץ, כאילו ש"הכל בסדר". לא קל היה הדבר לאור הפגיעות הפיזית והנפשית שעברנו עקב שנות המלחמה הנוראה.

בסופו של דבר, הרצון להשתקם היה כה חזק עד שהצליח להתגבר על פצעי מאורעות המלחמה, הכיבוש הנאצי, שהייתה במחנות הריכוז ואבדן היקר לנו מכל - הורים, בני משפחה וחברים.

התוצאה, לה ייחלנו כולנו כמעט ללא הבדל, אכן הושגה. השלמנו לימודים, רכשנו השכלה, מקצוע ועמדה, הקמנו משפחה. המחיר: התרחקות והתעלמות מן השואה בכלל וזו האישית של כל אחד מאיתנו וממאורעותיה. טיטאנו הכול מתחת לשטיח, כי רצון החיים היה חזק יותר.

התחייה לה זכינו היא הניצחון האישי של כל אחד מאתנו. הוכחנו לצוררים ולעושי דברם לדורותיהם, כי לא הצליחו להכחיד את עמנו. נותרנו אמנם מעטים, אך השתקמנו והתחזקנו, הן אישית והן בתור אומה. הקמנו במו ידינו ודמנו מדינה וצבא לתפארת.

ולאחר שאנו הניצולים השגנו את ניצחוננו האישי והלאומי, חזרנו, כל אחד לפי כושרו ולפי נטיותיו, לחשוב ולהתעמק בשאלות

הגורל שלי

שרדתי בעוד שגדולים וחזקים ממני נפטרו. אני מתקשה לקבל את גורלי, מכיוון שמותה של אימי חרץ את גורלי לחיים. לו הייתה מגיעה עימו לאושוויץ, היינו נשלחות למשרפות. הרגשתי שמותה של אימא הטיל עלי שליחות להמשך השושלת המשפחתית.

ברגע השחרור היו כאלה שיכלו לשמוח, אולם אני הרגשתי רק עצב על מותם של היקרים לי מכל. הייתי יתומה ובודדה ונשלחתי עם בנות יהודיות לשוודיה. חיפשתי נואשות אחר קשר משפחתי כלשהו באמצעות שליחת מכתבים באמצעות הצלב האדום. תחילה איתרתי את דודי, שעלה ארצה לפני המלחמה והתיישב ברחובות. מאוחר יותר, בשנת 1946 גיליתי שגם אחי שרד את המלחמה. אחרי חלופת מכתבים נפגשתי עימו במרסיי. הוא היה כבר נשוי וציפה לבת. דאגתו אלי הייתה רבה מכיוון שידע על הסכנות שאורבות לי בדרך לארץ. הפרידה בינינו הייתה עצובה וכואבת. לא ידענו אם נפגש שוב.

הפלגתי ארצה באונייה "כ"ט בנובמבר". עברנו תלאות בלב-ים ואף גורשנו לקפריסין. עם העלייה ארצה לאחר שלושה חודשים, שולבתי ללימודים בבית הספר החקלאי "מקווה ישראל". שם עבדתי בחקלאות והשתלבתי בחברה.

אני גאה על כך שהיה לי תפקיד חשוב בכניית הארץ. אחי היקר לא יכול היה לתת לאחותו הקטנה להיות לבד והחליט בסופו של דבר לעלות בעקבותי לישראל, על אף שמשפחתה של אשתו היגרה לאמריקה.

יחד עם בעלי, ניצול שואה אף הוא, הקמתי בית חם, אוהב ובריא בישראל, וכיום יש לי שני בנים, שישה נכדים וחמישה נינים.

הכאב על אובדן אחיותיי, אבי ודודתי, והגעגוע אליהם גדולים מאד ומלווים את חיי יום-יום. לאורך השנים שאלתי את עצמי מדוע דווקא אני, רוחלה הקטנה, שרדתי, ואף חשתי אשמה על כך. יש לי מעט נחמה מכך שאחי ואני הצלחנו להינצל מתופת השואה, ליצור המשפחות, ולהבטיח את קיומה של שושלת משפחת דרומר לעוד דורות רבים.

רחל רובין

כשבועיים לפני כניסתנו לגטו ברבשט שבהונגריה נפטרה אימי.

לאחר שהייה של כשישה שבועות בגטו, נשלחנו ברכבת של קרונות בהמות לאושוויץ-בירקנאו. בסביבות השעה שתיים בלילה מרקנו מהקרונות והמתנו לסלקציה של מנגלה שנערכה בשעות הבוקר. אני זוכרת כיצד אחז מנגלה בזרועי ודחף אותי לצד בו היו אימהות וילדים, תוך כדי שקרא לעברי "לכי לאמא!". אמרתי לו "אין לי אמא!" ורצתי לצד השני לעבר אחיותיי ודודתי.

לאחר עשרה שבועות באושוויץ נשלחו הבנות הגדולות והחזקות לעבודה, ביניהן אחיותיי ודודתי, ואילו אני, בגלל גילי הצעיר, הופרדתי מהן. אחת הנשים, שהייתה עדה לפרידה העצובה והכואבת בינינו, הציעה שנתחלף. היא הרימה את החבל שהפריד בין הטורים שלנו ונשארה עם בנותיה הקטנות, ואילו אני רצתי לעבר אחיותיי ודודתי והצטרפתי לקבוצה העובדת. עד היום אינני יודעת מה עלה בגורלן של האם ובנותיה.

רחל רובין עם בעלה שלמה ובניה איציק וקובי

שלמה גולדברג

בשנת 1965 נישא אבא לאמא שלנו, **חווה-לאה** לבית **גרוס**, גם היא דור שני לניצולי שואה. אבינו רצה בכל מאודו שבישואיו וילדיו יסבו נחת ואושר להוריו צרובי הפנים ומוכי הגורל. הוריו זכו לחבוק נכדים אך נפטרו צעירים, ועקבות אירועי השואה ניכרו בהם היטב עד יומם האחרון.

אבא למד באוניברסיטה העברית בחוגים ספרות עברית, ספרות יידיש ומדע המדינה.

במקביל עבד כסטודנט לפי שעות ב"בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, לימים הספרייה הלאומית. מרגע ההיכרות עם מחסני הספרים, קהל הקוראים, סגל המרצים וחוג החוקרים, חש אבא שמצא את יעודו.

בתום לימודי ספרנות הפך אבא לעובד קבוע וטיפס בכל שלבי הסולם עד המינוי למנהל מחלקת השאלה ומחסנים. חוויות מיוחדות במינן ליוו את עבודתו של אבא, החל מקבלת "אוסף ששון" הכולל את פירושו של הרמב"ם ל"סדר נשים" בכתב ידו המקורי, הכתוב בערבית-יהודית עם הערות שוליים של בנו; ועד לקבלת אחריות לספרים נדירים וכתבי יד, כמו תורת היחסות של איינשטיין, תורת הכבידה של ניוטון ועוד.

אירוע מכונן מיוחד התרחש עם סופר השואה **יחיאל דינור** ז"ל המכונה "קצטניקי", שהוציא במרמה מהספרייה את ספר השירים שלו ביידיש, שכתב בגיל 17 עוד בהיותו תלמיד ישיבה.

הוא שרף את הספר, ואת השאריות שלח באופן אישי לאבא הביתה, בצירוף ההתנצלות: "הספר שייך לפלנטה אחרת ודינו להישרף, כמו שנשרף כל היקר לי".

חוקרים, הוגי רוח, סופרים ומשוררים סיפרו, שאבא השתייך לדור ספרנים שעבר מן העולם; ספרן המתייחס בחרדת קודש לספרים ולקוראים כאחד, הרואה את שליחותו באיתור הפריט הנדיר והייחודי, המסתתר אי שם במעמקי המדפים החשוכים.

אנשים רבים, מיוחדים ומגוונים פקדו את הספרייה הלאומית, התארחו בחדרו של אבא וזימנו לו מפגשים יוצאי דופן. חדרו היה לחוקרים והוגים לא-אחת מקום למפגשים ספונטניים, שהולידו שיחות ודיונים רבי תוכן ועניין ולעיתים מחקרים וספרים חדשים. על כך מעידים מאות ספרים, אשר בהקדמות שלהם מודים הכותבים לאבא על הסיוע והיחס לו זכו במרוצת מחקרם וכתבתם.

אבא אף זכה להיכלל, בשמו ובתפקידו בספרייה, בספר "לפני המקום" של הסופר חיים באר, איתו נרקמה ידידות עמוקה. חיים באר נהג לכתוב את אבינו "המלאך השומר גן העדן התחתון", הרי הוא מחסן הספרייה הלאומית.

אבא הינו זקן סגל הספרנים והעובד הוותיק ביותר בספרייה הלאומית.

בחודש אוקטובר 2013 פרש אבא לגימלאות לאחר כ-48 שנות עבודה רצופות.

להורינו 5 ילדים ולמעלה מתריסר נכדים, כן ירבו.

שלמה התינוק והוריו בכרגן-בלון

נעמה גולדברג וייל וריעות צוהר

**"למען ידעו, דור אחרון--
בנים יולדו; יקמו, ויספרו
לבניהם" (תהילים ע"ח, ו')**

במחנה העקורים בכרגן-בלון התקצבו יהודים מוכי מלחמה - שארית הפליטה, אשר ניסו להתחיל את חייהם מחדש, במלחמת הישרדות קיומית. חתונות בזק וילודה רבה אפיינו את חיי המחנה לאחר שחרורו. בין הזוגות שנפגשו במחנה היו סבנו וסבתנו - **חיים והנייה גולדברג** זכרם לברכה, שהועברו לכרגן-בלון מפולין ושם נישאו. כשנה לאחר שחרור המחנה, ב-13 באפריל 1946, נולד בכרגן-בלון בנם הבכור, אבינו - **שלמה-מיכל גולדברג**.

בואו של אבינו לעולם היה עבור הוריו כלידתם מחדש, מאחר שאביו היה נשוי בעבר לאשה אחרת שגורלה הפך עלום, וגם אמו איבדה בשואה בעל ושני ילדים צעירים.

אבא שלנו הוא נכד לסב וסבתא שנשרפו חיים ביולי 1941 באסם בידובנה, הסמוכה לעיר לומז'ה שבפולין. ניצולים סיפרו כי לסבו, **מיכל קורופטוה**, שהיה עגלון בידובנה, הוצע לצאת מהאסם כהוקרה על הצלת טייס פולני, אך הוא בחר ללכת יחד עם שאר יהודי הכפר, מתוך אמונה שלמה כי היכן שנמצא רב הקהילה והיכן שנמצא ספר התורה, לא תבער האש. (אבא קרוי גם על שם סבו, מיכל). במשך שנים יוחס המעשה לגרמנים, אך בשנת 2001 חשף ההיסטוריון יאן טומאש-גרוס כי הפולנים הם שביצעו את הטבח. האירוע זכה להכרה מצד ממשלת פולין בזכות מחקר, המוכיח שלא הגרמנים היו אלה שהעלו באש 1600 מיהודי ידובנה על נשיהם וטפם, אלא הפולנים תושבי ידובנה והסביבה, ולאחר פירסום ספרו "שכנים" (שאף תורגם לעברית).

אבא והוריו עלו ארצה בשנת 1947 אל שייכוני עולים בנתניה. כמו סבו, גם אביו היה עגלון ועסק בהובלת רהיטים ודגים על עגלה רתומה לסוס. ב-1949 נולד צבי, אחיו הצעיר של אבינו, וכך חיו בדירה קטנטנה בנתניה ארבע נפשות, אשר התפרנסו מעמל כפיהם.

סיפורי השואה היו נוכחים מאוד בילדותו של אבא שלנו ומעולם לא ירדו מסדר היום. הם עיצבו במידה רבה את אישיותו, דמותו ואורח חייו. הייתה לכך השפעה רבה גם על המסרים אותם ספגנו אנחנו בילדותנו.

מעניקים.
עם סבא וסבתא,
שלא על כתלים...

עומדת אני, מן הצד מביטה,
עומדת, שומעת מעט מבינה,
והרבה לי חידה.
סבא וסבתא חיים ונושמים,
סבא וסבתא בצבעים של חיים
צוחקים, נהנים,
ובלי סוף גם נותנים ונותנים...

סבא וסבתא שמעולם לא היו לי,
מעולם לא פינקוני ומעולם לא ראוני,
סבא וסבתא של סיפורים רחוקים,
בנדין ודומברובה, חיים אחרים.

סבא וסבתא של "שם",
של מוות, מכות, עינויים, השפלות.
סבא וסבתא שמעולם לא ידעתי
ולעולם לא אדע.
סבא וסבתא שלי,
רק שלי.

סבא וסבתא שאין לי בכלל,
כי אני, כך קוראים,
אני "דור שני".

דור שני/חגית רייטר-גיטלר

לגדול אל בית חי ונושם,
בית שיש בו הכל, כמו רגיל.
אבא ואמא ואח ואחות,
וסבים וסבתות -
בתמונות.

תמונות צהובות, דהויות,
במסמרים לכתלים מוצמדות.
בית רגיל?
לכאורה.

לגדול אל בית חי ופעיל,
בית שיש בו הכל,
כמו רגיל.
ימי חול ומועד,
ימי רצון וששון.

ועוד יום אחד בשנה,
יום זיכרון.
יום ציון השואה.
כל שנה מחדש.

כמו פצעים נפתחים,
נפערים,
כמו רעידת אדמה,
שלעולם לא תשוב
לרגיעה.
בית רגיל?
לכאורה.

לצאת מן הבית,
כאורחות החיים.
להקים משפחה, להוליד ילדים.
דרך הטבע, דרך שגרה.

עם אבא ואמא,
אחיות ואחים,
עם סבא וסבתא
מוכרים וברורים
מפנקים, אוהבים וכלי גבול -

מכתבים למערכת

שלום וברכה לכל המארגנים.
כל הכבוד על הרעיון לבקר בתעשייה האווירית. ממש מעודד לראות את ההישגים שלנו.
ברכה נוספת למארגנים כולל קבלת הפנים הלכבית בתעשייה האווירית ולמשפחת רובין.
תמשיכו גם בעתיד בטיולים - סיורים מסוג זה.
בברכת שבת שלום.

בברכת יום נעים
מרתה פלטו

לכבוד "הקול שלנו"

ארגון שארית הפליטה ברגן-בלזן בישראל
מאת שי סוני
רמת גן
שלום רב לכם,

גם אני הייתי בברגן-בלזן עם משפחתי, משפחת בירנבאום. היינו מפברואר 1944 עד אפריל 1945 ובסוף ב"ירכת האבודה", כך שאני מרגישה קשר לקבוצה שלכם...

במקרה נתנו לי את החוברת שלכם, ויש שם דברים מעניינים. כמובן הכרתי היטב את יופ וייס ואת בנו קלאוס. הוא היה אדם מיוחד. בברגן-בלזן הוריי טיפלו בעשרות ילדי יתומים במסירות רבה. יש כתבה על ליל הסדר שהיה שם אצלנו בצריך עם הילדים. המשפחה שלנו שרדה, ואחי ואני חיים בישראל. גם הוריי עלו לארץ ובפטרטו בשיבה טובה.

אני זוכרת היטב את הקבוצה מבנגאזי. הם באמת היו שונים מאיתנו. ידענו שיש להם נתיבות אנגלית והיו להם כל מיני זכויות, שלנו לא היו. אך מה שהרשים אותי אז היה בחור שאת שמו איני זוכרת, אולי ציון. אחרי המיפקד, המגרש היה ריק. הבחור לקח את ילדי קבוצת בנגאזי, ועם מקל בידו צעד אתם סביב המגרש. תחילה לימד אותם אלף-בית בזמן ההליכה, ולאחר מכן שר שוב ושוב איתם את השיר "שאו ציונה נס ודגלי" וכל זה במגרש לעיני החיילים הגרמנים. עד היום אני מזכרת בהתרגשות בשירה הזאת, כאשר הילדים שאיתו שרו שוב ושוב.

גם את יהודי סלוניקי אני זוכרת. היה רופא שקראו לו ד"ר אללוף, עד כמה שזכור לי. הוא היה אדם משכמו ומעלה ורופא מעולה עם אומץ. הוא ניתח אפנדיציט של בחור, ללא כל תנאים נורמליים בברגן-בלזן וכך הציל אותו. הבחור חי כיום בירושלים.

בנוסף היה בקבוצת היוונים ילד ללא משפחה. בשלב מסוים הוא הועבר לקבוצה אלינו ואפילו למד לדבר הולנדית. הוא היה איתנו בטרוביץ, אך כאשר חזרנו להולנד, נפרדנו, כי הוא היה אמור לשוב ליוון. שמו היה אלברטיקו. זה כל מה שידענו עליו. מאז לא ידוע לי עליו. הייתי שמחה אם היו יכולים לספר לי מה איתו. אשמח להיות בקשר איתכם. בברכות הצלחה בכל מעשיכם, סוני שי בירנבאום, רמת-גן

חניית ביניים

אנדרש קדר

אבל לא מגרשים את הגברים חזרה לקרונות. זה נראה יותר כאילו בצעקות ותנועות ידיים מאיימות הם מנהלים משא ומתן. אחר כך משתרר שקט.

מה יעלה בגורלנו? האם יפגעו בנו?

כבר עבר פרק זמן ארוך מאז ראינו חיילים גרמנים בסביבות הקרון. אולי עזבו? ייתכן שאיש אינו משיח עלינו? ככל הנראה זהו המצב, שכן אנשים מתחילים לצאת מהקרונות, וקבוצה אחת מתקדמת לכיוון הקרון האחורי שבו נמצאים הגרמנים והתותח.

מישהו אומר לאמי שפרצו את קרון המחסן של החיילים וייהשל חופשי. אמא אומרת לי גם ללכת, אולי אוכל להשיג דבר-מה.

דחיפות, מעיכות. אני מטפס למעלה במדרגות הקרון, מחפש על הרצפה בתוך הצידוד ההפוך. בגדים ושימורים מתעופפים באוויר: אלו שהצליחו לעלות, זורקים לכיוון אלו שלמטה. אני כבר מתחיל לחשוב שלא אמצא דבר שמתאים לי, וברגע הזה אני קולט בעיני

הרכבת שלנו נעצרת בחניית ביניים. הפעם ככל הנראה באופן סופי. מאז שעזבנו את ברגן-בלזן, עצרנו אולי מאה פעמים, אבל בכל זאת המשכנו לנסוע. לעתים הכלי הארוך התקדם באיטיות ולעיתים בתנופה פתאומית כאילו אינו מתכוון לעצור לעולם. לא היה לנו מושג לאן אנחנו נוסעים, וכל מה שהיה חשוב הוא שיצאנו מאותו עולם אימים המגודר בתיל, שלא הרחתי יותר את ריח הבשר החרוך, שלא ראיתי יותר את עמוד העשן המיתמר במרחק.

אנחנו שוב נוסעים ברכבת. התמזל מזלנו, כי לקרונות הבקר צרפו קרונות רגילים עם מושבים ומקום אחסון, ובאחד כזה התיישבנו. אנחנו יושבים זה ליד זה, וממתינים. אני מסתכל על אחותי הקטנה. פניה ורגליה נפוחות, ולא ניתן לנעול לה נעליים. הרופא הקרח, שסיפר שהוא ברח מאחד המחנות האחרים ועכשיו נוסע איתנו, אמר, שהנפוחות היא בגלל הרעב, והיא תחלוף ברגע

משהו מדהים: לרגלי מונח מצפן מקסים, כמו זה שיש לצופים. לצופים, אליהם אף פעם לא התקבלתי כי אני יהודי, ויהודי לא יכול להיות צופה. המצפן הזה יפה יותר וגדול יותר ממה שיש לצופים, נראה כמו שעון-יד ענק מפלסטיק עם רצועת עור שחורה, וניתן להצמיד אותו לזרוע. הסימונים הזוהרים, החוגה המצביעה על הצפון והמספרים, צפו להם באלגנטיות על המצע השמנוני. אני מאושר, מצמיד את האוצר הבלתי צפוי לזרועי, יורד במדרגות הקרון כדי שאוכל להתגאות כמה שיותר מהר בפני אמא.

ייתכן שאנחנו בדרך הביתה, ואז אולי יקבלו אותי לצופים, ולי יהיה המצפן המדהים ביותר.

בצד הגבעה, בין עצי היער, מתגלה קבוצת חיילים לבושים בכד צהבהב, כובעי פלדה עגולים, רוביהם מכוונים קדימה. לאחד מהם פנים כהות לגמרי, אולי הוא אפילו שחור אמיתי. הם לא מתייחסים אלינו, רק ממשיכים להסתער קדימה...

שאחותי תאכל בצורה מסודרת. חוץ מזה הוא אומר, שאנחנו לא מתקדמים מכיוון שהקטר עזב אותנו, והתקדם לראות האם הדרך לפנינו פתוחה. האם אנחנו יכולים להמשיך ולנסוע? נחכה עד שהקטר יחזור.

מעבר לתלולית המסילה בצד הגבעה מוריק יער. אחדים מעיזים לרדת מהקרונות, ומחפשים פירות יער. חלקם רק מתהלכים, משחררים איברים. בקצה הרכבת יש קרון משא שעליו תותח נגד מטוסים. רק שלא יפתח באש, כי אז יפציצו אותנו ללא רחמים. ממרחקים שומעים מדי פעם הדי תותחים. אומרים שהחזית קרובה לכאן.

הקטר לא חזר מאז כמה שעות. נראה שנותרנו כאן באופן סופי. אני רואה קבוצת גברים במרחק כמה קרונות לפנינו, ליד תלולית המסילה, והם מדברים עם החיילים הגרמנים. בין החיילים יש גם אחד עם כובע של קצין. הגרמנים מנפנפים בידיים, צועקים,

יום ההופעה
DAY OF ISSUE

תזמורת כליזמה אסירים ליווי הוצאות למוות
מחנה הריכוז מאוזשאוויץ, אוסטריה, 1942
Orchestra accompanying prisoners on their way to
being executed. Mauthausen concentration camp, Austria, 1942

The Germans established inmate orchestras in some of the concentration and extermination camps, among them the women's orchestra conducted by Alma Rosé (niece of Gustav Mahler). The Jewish girls from this orchestra were deported to Bergen-Belsen and liberated there. Some of the orchestras were forced to play when new prisoners were "welcomed" to the camp, accompany prisoners as they went off to work and on the way to the gas chambers. These orchestras also played for the enjoyment and entertainment of the Nazi soldiers and officers. At one point there were six active orchestras at Auschwitz. There were smaller orchestras in Treblinka, Majdanek, Belzec and Sobibor as well.

During World War II the Nazis confiscated many violins from their Jewish owners. Some of these violins were found after the Holocaust, mostly broken and ruined, and they were probably simple instruments to begin with. Some of the Jews' violins had Star of David symbols, usually on the back, engraved in the wood or sometimes as a mosaic made of wood or mother of pearl.

One of the violins that survived the Holocaust is called "Moteleh's Violin", owned by a 12-year old Jewish boy named Mordechai Schlein. Nazi officers who heard Moteleh playing in the street in 1944 ordered him to play for them at their club. Moteleh took advantage of his performances to smuggle explosives into the club in his violin case, later blowing up the building and those inside. He was eventually killed in a German ambush and his violin was taken to Israel by the family of a friend who played with him in the Diadila Misha partisan camp in the Volhynia forest.

Such violins made their way to Tel Aviv violin maker Amnon Weinstein, who made them his life's work. He repaired and restored them, and the human stories behind them were documented. These violins have been brought to life once again by being played in Israel and around the world by the finest violinists of our time. They now "speak" after nearly seventy years of silence.

מוסיקה בתקופת השואה

בחלק ממחנות הריכוז וההשמדה הקימו הגרמנים תזמורות של נגנים אסירים, ובהן תזמורת הנשים של אושוויץ בניצוחה של אלמה רוזה (אחייניתו של גוסטב מאהרר). הנגניות היהודיות של תזמורת זו גורשו לברגן-בלזן בשנת 1944 והשתחררו שם ב-1945. חלק מהתזמורות אולצו לנגן ב"קבלת הפנים" של האסירים החדשים, כליוי בצאתם של האסירים לעבודה, וכאשר הלכו לתאי הגזים. תזמורות אלו ניגנו גם להנאתם ולכידורם של החיילים והקצינים הנאצים במחנה. בנקודת זמן אחת פעלו באושוויץ שש תזמורות. כמו כן היו תזמורות קטנות גם במחנות טרבלינקה, מיידנק, בליץ וסוביבור.

בזמן מלחמת העולם השנייה חרמו הנאצים מבעליהם היהודים כינורות רבים. חלק מהכינורות נמצאו לאחר תקופת השואה, רובם נמצאו שבורים והרוסים, ואלו היו כנראה מלכתחילה כינורות פשוטים. בחלק מהכינורות של היהודים הופיע סמל של מגן דוד בדרך כלל בגב הכינור, משורטט על העץ ולעתים כפסיפס עץ או אם הפנינה.

אחד מהכינורות שניצלו מהשואה נקרא "כינורו של מוטליה", נער יהודי בן 12 בשם מרדכי שליין (מוטליה), שהשתייך לקבוצת הפרטיזנים של דיאדיל מישה ביערות ווהלין. קצינים נאצים ששמעו את מוטליה מנגן ברחובות בכיילארוס ב-1944 - הורו לו להופיע בפניהם בבסיסם. מוטליה ניצל את הופעותיו אלו כדי להכריח חומרי נפץ בתוך תיק הכינור. הוא נהרג במארב גרמני, וכינורו הובא לישראל על ידי משפחה של חבר שניגן איתו במחנה הפרטיזנים.

כינורות כאלה מצאו את דרכם אל אמנון ויינשטיין, בונה כינורות מתל-אביב, והפכו למפעל חייו. הכינורות תוקנו והושבתו על ידו, הסיפורים האנושיים שמאחריהם תועדו, והם זכו לחיים חדשים בקונצרטים ברחבי העולם, מנוגנים בידי מיטב הכנרים בני זמננו, ו"מדברים" אחרי כשבעים שנים של שתיקה.

ראו כתבה בשער אחורי.

"שער הדמעות" מאת רפאל אולבסקי ז"ל

הופיע בתרגום לגרמנית במלאת מאה שנים להולדתו

"Gate of Tears" by Rafael Olewski

German translation of the book on centenary of his birth

ספר חדש: שערי הדמעות לא ננעלו

בגרמניה הופיע בימים אלה תרגום לגרמנית של הספר "הדמעה" מאת **רפאל אולבסקי** ז"ל. הספר בגרמנית נקרא "שערי הדמעות" על פי הציטוט: "אמר רבי אלעזר: מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה... ואף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו". הספר, בתרגומה של **אנטיה נאוויקס** ובעריכת **פרופי ארהרד רוי ינה** מאוניברסיטת קונסטנץ, מציג את החיים היומיומיים לפני השואה בעיירה קטנה בפולין, על חסידיה ופעילי הציונות שלה, מנהגיה ודמויותיה.

The book "Hadim-ah" [The Tear] by the late **Rafael Olewski** was translated and published in German, on the centenary of his birth. It was edited by **Professor Erhard Roy Wiehn** and published with the help of **Pastor Michael Stier**, Chairman of the Jewish and Christian Association in Celle, the Niedersachsen Memorials Foundation and attorney **Michael Fuerst**, Chairman of the Jewish communities in Niedersachsen.

The book consists of five sections: Gate of Osieciny (birthplace of Raphael); Gate of unique Jewish figures (from his town); Gate Of Terror (forced labor camps); Gate of Bergen-Belsen (liberation and rehabilitation in the DP camp); And Gate of "My brother, the Celler Rabbi, Rabbi Israel Moshe Olewski".

The first two chapters deal with the tiny town Osieciny in Poland and its Jewish inhabitants, reminiscent of the Jewish Anatevka and Tevye the Milkman of Sholem Aleichem. The author illustrates the magnitude of the loss: the destruction of a beautiful culture and of a whole world. The third gate deals with the inconceivable suffering of the Jewish population under the Nazi terror regime. The fourth chapter deals with the experience of liberation in Bergen-Belsen, and life in the DP Camp. The fifth chapter is dedicated to the memory of the author's beloved brother Rabbi Israel Moshe Olewski.

Rafael Olewski (1914-1981), was born to a family of rabbis. He studied at a Yeshiva, and then became a teacher and journalist and a dedicated Zionist. He joined the Polish army in 1937 as a sniper in an elite cavalry regiment, was wounded at the battle on Poland at the beginning of World War II, was captured and escaped - risking his life. He returned to his town, was deported and imprisoned in forced labor camps, Auschwitz and other camps. After the "Death March" he was liberated in Bergen-Belsen. In the DP camp he was a prominent member of the Central Committee, in charge of the Culture Department and one of the editors of "Unzer Sztyme". He was the first Chairman of the Jewish community of Celle after the war. Rafael married Rachela, an Auschwitz survivor and a member of the women orchestra of Alma Rosé. Their daughter Jochi was born in the DP Camp and they immigrated to Israel, where his son Arie was born. Rafael Olewski continued his energetic public activity dedicating his life to holocaust survivors, and was the legendary chairman of Irgun She'erith Hapleta Bergen-Belsen in Israel.

450 יהודים חיו בעיירה אושנצין בטרם נשלחו למחנות עבודת כפייה ולמחנות השמדה. "כיום די היה במטוס גימבו אחד להציל את כולם" - אומרים **יוכי ריץ ואריה אולבסקי**, ילדיו של הסופר. כל זכר ליהודי העיירה נמחק. בית העלמין חולל, מצבותיו שימשו לריצוף מדרכות, בית הכנסת הפך לבית מסחר, ובתי היהודים נגזלו בידי השכנים הפולנים.

רפאל אולבסקי היה דמות ססגונית: בן למשפחת רבנים, אשר קיצץ בנטיעות והפך לציוני נלהב. היה עיתונאי בעיתון המחוזי ביידיש, ופעיל בחוגי ספרות ותיאטרון. גויס לצבא הפולני, ושרת כפרש וצלף ביחידת עילית של הצבא הפולני. נפצע ונישבה בקרבות ספטמבר 1939, אולם ברח מייד מהשבי תוך סכנת חיים. הצטרף למשפחתו בגטו בעיירה, גורש למחנות עבודת כפייה שונים, עד שהגיע לאושוויץ, שם קועקע על

זרועו מספר שנטל ממנו את זהותו. לאחר תלאות רבות באושוויץ, שבהן היה מועמד להישלח לתא הגזים ולשרפות, הוצא למצעד המוות הידוע בינואר 1945. בסיומו הגיע למחנה ברן-בלזן הידוע לשמצה, ושחרר בידי הצבא הבריטי באפריל 1945. מאז היה פעיל מרכזי בוועד היהודי המרכזי במחנה העקורים ברן-בלזן - המחנה הגדול ביותר באירופה שלאחר השואה. היה היוזם של העיתון הראשון ביידיש בגרמניה לאחר השואה - "אונדזער שטימע" - ואחד מעורכיו. נישא ל**רחל זלמנוביץ**, שניגנה בתזמורת הנשים של אלמה רוזה באושוויץ, ושחררה אף היא בכלזן. בתם, יוכי, נולדה במחנה העקורים. עלה ארצה ב-1949 וכאן נולד בנו אריה. היה היוזם המיתולוגי של ארגון שארית הפליטה ברן-בלזן בישראל - הארגון הגדול ביותר של ניצולי שואה בישראל בשנותיה הראשונות. פעל רבות להנצחת השואה בישראל ובעולם, והיה דמות-אב לניצולים רבים ובני משפחותיהם. כתב אוטוביוגרפיה מדויקת להפליא בפרטיה אודות העיירה היהודית, העשייה בתכניה; בתלאות במחנות השונים, ושיקום החיים לאחר השואה.

הפססור **מיכאל שטיינר**, יו"ר העמותה המשותפת ליהודים ולנוצרים בצ'ילה, ראה לעצמו חובה מוסרית להוציא את הספר לאור, ושותפים לו הקרן לאתרי הנצחה בנידרזאקסן ועו"ד **מיכאל פירסט**, יו"ר ועד הקהילות היהודית בצפון גרמניה. הספר זוכה לביקוש רב לצרכי מחקר ומידע, ונמכר ב"אמזון"-גרמניה.

לפרטים נוספים: <http://tinyurl.com/kbvmjob>

כינורות שניצלו מהשואה

Violins that Survived the Holocaust

באפריל 2014, בערב יום השואה, הנפיק השירות הבולאי בול מיוחד זה

Description of the Stamp, Stamp Sheet and First Day Cover

The stamp and sheet margins feature violins that survived the Holocaust. The background of the stamp shows the Auschwitz-Birkenau concentration camp entrance gate and the train tracks leading up to it. The tab features a drawing of a Klezmer playing a violin. The sheet margins feature the Auschwitz fence. The FDC shows an orchestra accompanying prisoners on their way to being executed in the Mauthausen concentration camp. Austria, July 30, 1942. Photo: Paul Ricken With thanks to the Photo Archive, Yad Vashem Archives. Photos of the violins on the stamp and the sheet margins: Ziv Shenhav.

תיאור הבול, גיליון הבולים ומעטפת היום הראשון

בבול ובשולי גיליון הבולים נראים כינורות שניצלו מהשואה. ברקע הבול - שער מחנה הריכוז אושוויץ-בירקנאו ומסילות הרכבת המובילות אליו. בשובר - ציור של כליזמר מנגן בכינור. בשולי גיליון הבולים - הגדר של אושוויץ. במעטפת היום הראשון - תזמורת מלווה אסירים לפני הוצאתם להורג, מחנה הריכוז מאטהאוזן, אוסטריה, 30.7.1942. הצלם: פול ריקן *תודתנו לארכיון התצלומים, ארכיון יד ושם. תצלומי כינורות בבול ובשולי גיליון הבולים: זיו שנהב

באדיבות השירות הבולאי

